

Fényes Marcell¹

A nem hivatásos bírák szerepe az igazságszolgáltatásban

Bevezetés

*„Rettenetes ítélőterem az; kegyetlen elnök, hidegvérű ülnökök,
megvesztegethetlen közvádoló és hidegvérű végrehajtó bíróság:
mindez egy személyben Ankerschmidt lovag maga.”*
Jókai Mór: Az új földesúr

Kutatásom tárgya a bírósági ülnökök jelentőségének vizsgálata az igazságszolgáltatásban különös tekintettel a tárgyalás alatt, valamint az ítélelhozatal során betöltött szerepükre és ezáltal annak értékelése, hogy milyen mértékben érvényesül(t) a néprészvétel elve a bíróságokon.

A laikusok igazságszolgáltatásban betöltött tevékenységéről nagy valószínűséggel a legtöbb embernek Magyarországon is az amerikai filmekből ismert esküdtszék jutna eszébe; meglepően sokan nincsenek ugyanis tudatában annak, hogy a laikus bíráskodásnak számos, nem angolszász jogrendű országban is komoly hagyománya van. Legfeljebb onnan ismerik hazánkban az ülnöki tevékenységet, hogy a Szomszédok című teleregény Taki bácsija az Ábrahám Edit által alakított bírónő tanácsában tevékenykedett népi ülnökként társadalmi munka gyanánt. Ezt az állapotot mi sem tükrözi jobban, mint hogy az első „népi” ülnökökről készült jogszociológiai tanulmány szerzője, KULCSÁR Kálmán így kezdi írását: „*A laikus, a hétköznapi ember a bírói emelvényen, az ítélkező bírói tanácsban... Első pillanatra ez a probléma messze esik a társadalom érdeklődésétől, még a társadalmi problémák iránt fogékony emberek figyelmét is aligha kelti fel.*”²

Ülnök bármely 30. életévét betöltött, de még nem 70 éves büntetlen előéletű, választójoggal rendelkező cselekvőképes magyar állampolgár lehet. Őket főszabály szerint a bíróság illetékeségi területe szerinti helyi, illetve nemzetiségi önkormányzat képviselő-testülete választja meg. Az ülnökök nem folytathatnak politikai tevékenységet, ennél fogva politikai pártok nem, csak az önkormányzatok és egyesületek vehetnek részt a jelölésükben (munkaügyi ülnököknél a szakszervezetek, pedagógus ülnököknél az oktatási intézmények tantestületei, katonai ülnökök esetében a rendvédelmi és honvédelmi szervek illetékes parancsnokai).³ A törvénykezés során a hivatásos bíró és az ülnök jogai és kötelességei azonosak.

Mielőtt továbbmennék, célszerűnek tartom röviden bemutatni a magyar ülnökrendszer történetét. Az ülnökbíráskodás a Tanácsköztársaság idején bukkant fel először hazánkban, a kommunista hatalomátvételnél kiadott *Mindenkihez* c. kiadvány rögzítette a népi bíráskodás elvét. A „népi ítések” 1919. tavaszától teljesítették szolgálatot a bíróságokon azzal a nem titkolt céllal, hogy a jogi végzettségű szakbíró mellé „a való életből” jövő „józan paraszti ésszel megáldott” polgárok, munkások élettapasztalatukkal segítség az ítélkezést. Természetesen a proletárdiktatúra vezetőit ebben az esetben az a szándék is vezérelte, hogy az új, forradalmi szellemiséget beemeljék a „burzsoá” bírósági szervezetrendszerbe. A forradalmi törvényszékek három tagból álltak, ám a maitól eltérő módon a tanács elnöke is lehetett laikus.

A Tanácsköztársaság bukásával a bírósági „reform” is megbukott és a két világháború között visszatértek a dualista kori bírósági szervezethez. Az uzsorabíróságok, mint különbírói fórumok tekintetében azonban megmaradt a laikus bíráskodás. Itt három tagból – egy hivatásos

¹ Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jog- és Társadalomelméleti Tanszék.

² KULCSÁR Kálmán: A népi ülnök a bíróságon (jogszociológiai tanulmány). Akadémiai Kiadó. Budapest, 1971. 5. oldal

³ 2011. évi CLXII. törvény 213. §

bíró és két ülnök – álló tanács ítélkezett; az ülnökök azonban releváns szakmai képesítéssel (pl. őstermelő, kereskedelmi szakember) rendelkező polgár lehettek csak. A Horthy-korszak után megjelenő népbíróságok esetében öt, majd később hat tagú tanácsok ítélkeztek, melynek egy jogász szakbíró tagja volt szavazati jog nélkül, a „népbírókat” kezdetben pedig a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tartozó pártok delegálhatták.

Az ülnökrendszer mai formáját az 1949. évi XI. törvény alapozta meg. Ennek értelmében a járásbíróságokon a tárgyalást vezető szakbíró mellett két népi ülnök, a törvényszéken két hivatásos bíró és három népi ülnök, míg az ítélőtáblán és a Kúrián 3 hivatásos bíróból és két népi ülnökből álló tanácsok ítélkeztek.⁴ Ahogy dr. MISKOLCZINÉ DR. JUHÁSZ Boglárka is rámutat, a nem hivatásos bírák ítélkezési tevékenysége ekkortól a '60-as évekig élte fénykorát Magyarországon, azonban ennek természetesen pártpolitikai okai voltak.⁵

A rendszerváltás során végbement reformok az igazságszolgáltatás alappilléreit érintetlenül hagyták és az Alkotmány 46. § (2) bekezdése rögzítette, hogy „a törvény által meghatározott ügyekben és módon nem hivatásos bírák is részt vesznek az ítélkezésben.” Az Alaptörvény is változatlan módon – a társasbíráskodás elvéből kiindulva – szögezi le a laikusok részvételének elvét a 27. cikk (2) bekezdésében. Így tehát a szovjet mintán alapuló ülnökrendszer a korszerűtlenné vált „népi” jelző elhagyásával megmaradt a rendszerváltás utáni magyar igazságszolgáltatásban részben arra hivatkozva, hogy az ülnökök részvétele az igazságszolgáltatás demokratizálódását célozza a hivatásos és nem hivatásos bírók közötti párbeszéd útján.⁶ Ez ugyanakkor inkább egy utólagos magyarázat, a rendszerváltás után ugyanis nem volt sem társadalmi, sem szakmai vita az ülnökrendszer fenntartásáról vagy eltörléséről ahogyan FARKAS Ákos és RÓTH Erika is rámutatnak: „ezek a szakmai viták a rendszerváltást követően Magyarországon nem, vagy csak a szakmai közvélemény kizárásával zajlottak le. Ennek következtében az 1998-as Be., jobb megoldást nem találva a jogalkotó az ülnökrendszer fenntartása mellett foglalt állást. Az [új] Be. azonban – a fiatalkorúak elleni eljárást és a katonai büntetőeljárást kivéve – megszüntette az ülnökök részvételével folyó bíráskodást az az elsőfokú bírósági eljárások során.”⁷ Tehát a jogalkotót nem demokratikus értékeken alapuló szempontok vezérelték az ülnökrendszer büntetőeljárás fenntartásában 1998-ban, hanem az, hogy mivel hazánkban nem alakult ki olyan erős kultúrája a laikus bíráskodásnak, mint például az angolszász jogrendszerekben, ezért a jogi szakma képviselői sem tudtak igazán mit kezdeni ezzel a jogintézménnyel és ezért a modernizálás vagy eltörlés helyett – jobb híján – a status quo-t fenntartva hagyták, hogy az amúgy sem túl sok vizet zavaró zömében nyugdíjas ülnökök jelenítsék meg a népet a bíróságokon továbbra is, hiszen ők eddig sem bolygatták meg túlságosan a jogászok által uralt igazságszolgáltatási rendszert. Álláspontom szerint a napjainkra kialakult helyzet gyökerét valahol ebben az időszakban kell keresni: azzal ugyanis, hogy a magyar (jogász)társadalmat hidegen hagyta a néprészvétel alapelveinek részletesebb kimunkálása és az ülnökrendszer fejlesztése, óhatatlanul várható volt, hogy egyszer bekövetkezik egy olyan pillanat, amikor azt mondja a jogalkotó, hogy nem érdemes fenntartani a valódi garanciákat magában nem hordozó, kiüresedett ülnökrendszert. Ehhez azonban hozzá kell tenni, hogy nem is várható el egy marginalizált jogintézménytől, hogy az rendszeresen betöltse funkcióját, hiszen ez olyan, mintha egy elhanyagolt mezőgazdasági ültetvénytől várnánk bőséges termést.

⁴ Dr. PAPP Attila: „Népi” ülnökök és a magyar igazságszolgáltatás – elválaszthatatlanul összefonódva? Szerzői magánkiadás. Nagykanizsa, 2016. 8-25. oldal

⁵ Dr. MISKOLCZINÉ DR. JUHÁSZ Boglárka: A laikus elemek részvétele a büntetőeljárásban. In Büntetőjogi Szemle. 2014/2. szám. 69. oldal

⁶ BODNÁR Eszter – POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán (szerk.): Alkotmányos tanok I. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2018. 191-192. oldal

⁷ FARKAS Ákos–RÓTH Erika (2019): *A büntetőeljárás* [Digitális kiadás.] Budapest: Wolters Kluwer Hungary Kft. Letöltve: https://mersz.hu/hivatkozas/YOV1780_38_p11#YOV1780_38_p11 (2021.10.11.)

A néprészvétel elvét két szemszögből vizsgálhatjuk. Az egyik szakmai, a másik politikai-ideológiai. A szakmai indok abban foglalható össze, hogy a laikusok élettapasztalata, bölcsesége jótékonyan befolyásolja a kizárólag szakmai alapon történő ítélkezést, ezzel differenciáltabbá, társadalmilag is elfogadottabbá teszi azt. A politikai-ideológiai indok szerint a laikusok ítélkezésben való részvétele a mindenkori hatalom ellensúlyát, az önkény elleni védelmet jelenti.⁸ Ha megnézzük, hogy a laikus bíraskodás a demokrácia bölcsőjének tekintett esküdszéki rendszert alkalmazó Egyesült Államokban nem csak választható tevékenység, hanem állampolgári kötelesség, ahogyan az ülnökrendszert alkalmazó Németországban is, akkor azt szűrhetjük le, hogy a demokrácia szerves része az is, hogy a laikus állampolgárok részt vesznek az igazságszolgáltatásban.⁹ Főleg igaz ez az esküdszék eredetét szemlélve, hiszen Angliában, ahol ez az intézmény megszületett, arra szolgált, hogy az önkényes döntéseket ellensúlyozza. Feltűnő, hogy azokban az országokban jelent meg az esküdszék, ahol diktatúra volt és az megbukott (pl.: Spanyolországban, Oroszországban).¹⁰ Tehát a laikus részvétel az igazságszolgáltatásban akár úgy is mondhatnánk, hogy a fékek és ellensúlyok szerepét tölt(het)i be. A kommunista időszakban ezt a kommunisták saját céljaik és ideológiájuk érdekében visszaélészerűen kihasználták; innen is eredhet az, hogy hazánkban sokan egy felesleges szocialista maradványként tekintenek az ülnökrendszerre, azonban ez – ahogy fentebb külföldi országok példáin keresztül bemutattam – nem jelenti azt, hogy értelmetlen lenne a laikus bíraskodás napjainkban.

El kell határolni a rendszárváltás utáni korszakon belül az új Büntetőeljárás törvény (a továbbiakban: Be.) előtti és utáni időszakot, az abban történt jelentős változások miatt. A régi Be. 14. §-a szabályozta a bíróság összetételét, amely szerint a járásbíróság főszabály szerint egy hivatásos bíróból és két ülnökből álló tanácsban járt el¹¹, ahogy a törvény eltérő rendelkezése hiányában az elsőfokú bíróságként eljáró törvényszék is.¹² Törvényben meghatározott esetekben (főleg bonyolultabb, nagyobb társadalmi súlyú ügyekben) két hivatásos bíróból és három ülnökből álló tanácsban ítélkezett a bíróság.¹³ Tehát csak elsőfokú eljárásban vettek részt ülnökök. Munkaügyi perekben mindenképp szükség volt ülnökökre hacsak a törvény eltérően nem rendelkezett¹⁴; katonai ülnökök közreműködésével járt el a bíróság, ha a nyolcévű vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel sújtandó bűncselekményt honvédelmi vagy rendvédelmi szerv hivatásos állományú tagja szolgálati tényleges viszonya alatt katonai bűncselekményt követett el, illetve ha a Magyar Honvédség tényleges állományú tagja bármilyen nyolcévű vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel sújtandó bűncselekményt követett el, valamint a törvényszék hatáskörébe tartozó ügyek esetén;¹⁵ fontos kiemelni, hogy a fiatalok büntetőügyei esetén az egyik ülnöknek kötelezően pedagógusnak kellett lennie.¹⁶ Polgári ügyekben a fent említett munkaügyi perekon kívül 1999-ig a főszabály szintén az ülnökök közreműködésével való ítélkezés volt és a törvény taxatív felsorolta azokat az ügýtípusokat, amelyeket egyesbíró elé utalt. A polgári ügyekben való ülnöki közreműködés elsősorban az akut ülnökhány miatt szűnt meg.¹⁷

Az új Be. radikálisan megváltoztatta az ülnökrendszert azzal, hogy gyakorlatilag minimális szintre szorította a nem hivatásos bírák részvételét a büntetőeljárásban, ezzel pedig igencsak

⁸ FARKAS Ákos–RÓTH Erika (2019): *A büntetőeljárás* [Digitális kiadás.] Budapest: Wolters Kluwer Hungary Kft. Letöltve: https://mersz.hu/hivatkozas/YOV1780_38_p7#YOV1780_38_p7 (2021.10.11.)

⁹ KÁLMÁN Viktória: Néprészvétel az igazságszolgáltatásban. In: Comparative Law Working Papers, Volume 2, No. 1. 2018 – Hallgatói különszám

¹⁰ <https://arsboni.hu/nem-vagyok-hive-hogy-kivettek-az-ulonokokat-interju-az-uj-rol/> (utolsó letöltés: 2020.10.13)

¹¹ 1998. évi XIX. törvény 14. § (1) bekezdés

¹² 1998. évi XIX. törvény 14. § (2) bekezdés

¹³ 1998. évi XIX. törvény 14. § (4) bekezdés

¹⁴ 1952. évi III. törvény 34/A. §

¹⁵ 1998. évi XIX. törvény 472. §

¹⁶ 1998. évi XIX. törvény 448. § (3) bekezdés

¹⁷ 1997. évi LXXII. törvény indokolása – a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról

vitatható módon mintegy kiüresítette a néprészvétel elvét az igazságszolgáltatásban. Az új Be. szerint ugyanis ülnökök már csak a katonai büntetőügyekben járnak el a régi Be. szabályai szerint, valamint fiatakorúak ügyeiben szintén a régi Be-ben meghatározott esetekben azzal a módosítással, hogy a pedagógusokon kívül a tanácsban kizárólag pszichológusok és a család-, gyermek- és ifjúságvédelmi szolgáltatás keretében az ellátottak gyógyítását, ápolását, foglalkoztatását, fejlesztését, ellátását, nevelését, gondozását vagy szociális segítségét, a gyermek sorának rendezését közvetlenül szolgáló, egyetemi vagy főiskolai végzettséghez kötött munkakörben dolgozó vagy korábban ilyen munkakörben foglalkoztatott személy vehet részt.¹⁸ A munkaügyi ügyekben eljáró ülnökök szerepe változatlanul megmaradt. A nem hivatásos bírók azonban túlnyomórészt a nyolcévi vagy annál súlyosabb szabadságvesztéssel járó bűncselekményekkel kapcsolatos büntetőeljárásokban vettek részt; ezekben az ügyekben viszont a jogalkotó úgy vélte, hogy jobb, ha ezentúl egyesbíró jár el, az indokolás szerint ugyanis az ülnökrendszer nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, ezért annak gyökeres átalakítása vált szükségessé.

¹⁸ 2017. évi XC. törvény 680. § (5) bekezdés

Kutatási terv

A nem hivatásos bírák szerepéről eddig összesen kettő empirikus kutatás született hazánkban. Az első a már korábban említett KULCSÁR Kálmán tollából származó, amely a szocializmus évei alatt vizsgálta az ülnökök tevékenységét. A rendszerváltás utáni tanulmány pedig BADÓ Attila, FELEKY Gábor és LŐRINCZI János 2017-ben publikált munkája. Bár jó néhány évtized telt el a két kutatás között, mégis többé-kevésbé hasonló következtetésekre jutottak; a legnagyobb eltérésnek az tekinthető, hogy a 2017-es kutatás azt állapította meg, hogy az ülnökök aktivitása jelentősebb az előző kutatásban megállapíthatóhoz képest.¹⁹ Ezeket figyelembe véve alakítottam ki a kérdéssoromat az ülnökökkel készítendő interjúkhoz. Azért döntöttem az interjú mellett, mert egyrészt ez a mód felel meg leginkább a kutatás által feszegetett kérdések feltárásához, másrészt az új Be. által már korábban bemutatott változásoknak köszönhetően olyan mértékben lecsökkent az ülnökök közreműködésével tárgyalt bírósági ügyek száma, hogy az szinte ellehetetlenítette volna a tárgyalásokon való megfigyeléssel történő kutatást. Az interjú készítésénél szem előtt tartottam azt az elvet, hogy nem szabad szakirodalmi vagy bármilyen más utalással befolyásolni az interjúalanyokat.

Először arra keresem a választ, hogy honnan hallottak a bírósági ülnöki tevékenységről és miért jelentkeztek erre a feladatra, valamint mik voltak az elképzeléseik és ezek hogyan változtak a tevékenységük során. Ezek a kérdések azt hivatottak megvilágítani, hogy milyen a társadalmi ismertsége ennek a feladatnak és mit gondolnak róla az emberek általában. Különösen azért érdekes ez a kérdéskör, mert számos olyan országban, ahol ülnökrendszer van/volt, a társadalom meglehetősen szemléletes elnevezésekkel illeti az ülnököket: a Szovjetunióban „bírák testőreinek”, Horvátországban „fejeskáposztáknak”, Kínában a „süket füleinek” nevezték/nevezik a közbeszédben őket, ami elég erősen utal társadalmi megbecsültségük fokára is.²⁰ Meg kell jegyezni, hogy nem feltétlenül alap nélküliek ezek a megjegyzések, hiszen számos hazai és külföldi példát is láthatunk ezek igazolására. Anders Breivik norvég tömeggyilkos ügyének bírósági tárgyalása alatt például az egyik ülnök pasziánszozott a laptopján, amit a sajtó sem hagyott szó nélkül.²¹ Ha pedig beírjuk a magyar YouTube videómegosztó keresőjébe az ülnök szót, az első találatok között figyelhetünk fel arra, amely kiemeli, hogy az egyik ülnök elaludt egy büntetőügy tárgyalása során.²²

KULCSÁR Kálmán a laikus bíráskodás jelentőségét négy alappillérré fűzi fel. Ezek szerint a józan ész, a mindennapi élettapasztalat bíráskodásba való beemelése; a jogszabályoknak való megfelelésre fókuszáló szakbíró mellett az elbírálandó szituáció sajátos, egyedi, méltányos vizsgálata laikus szemmel; a bíráskodás demokratikus ellenőrzése; a jogi szaktudáson kívüli egyéb szaktudás beemelése az ítélezésbe.²³ Ezek alapján fontosnak éreztem feltenni azt a kérdést, hogy hogyan dolgoztak együtt a tanácsban a bíróval, voltak-e véleményeltérések a tanács tagjai között a más nézőpont miatt.

Szintén ehhez kapcsolódóan már KULCSÁR is rámutatott, de a BADÓ-FELEKY-LŐRINCZY kutatásban is hangsúlyosan megjelenik, hogy egyfajta hierarchia alakul ki a jogi szaktudással rendelkező, tapasztalt hivatásos bíró (aki egyben a tanács elnöke is) és az ülnökök között és igen kevés alkalommal nyilvánítják ki az ülnökök ha eltér a szakbíróétól a véleményük.²⁴ Így tehát kérdéseim között szerepelt, hogy mennyire valósul meg az a törvényben megfogalmazott elv, miszerint a hivatásos és nem hivatásos bírák jogai és kötelességei azonosak; illetve ha eltért

¹⁹ BADÓ Attila – FELEKY Gábor – LŐRINCZI János: Laikus és professzionális bírák viszonya a kevert bíróságban. In. Állam- és Jogtudomány 2017/1. szám. 26-28. oldal

²⁰ Uo. 9. oldal

²¹ https://hvg.hu/vilag/20120605_brevik_biraja_passziansz (utolsó letöltés időpontja: 2020 november 28.)

²² <https://www.youtube.com/watch?v=1B84AhlaVKQ> (utolsó letöltés időpontja: 2020 november 28.)

²³ KULCSÁR: A népi ülnök a bíróságon. 34-37. oldal

²⁴ KULCSÁR: A népi ülnök a bíróságon 106-108. oldal, BADÓ– FELEKY– LŐRINCZI: Laikus és professzionális bírák viszonya a kevert bíróságban. 6-7. oldal

a véleményük a hivatásos bírótól, akkor azt ki is fejezték-e akár különvélemény formájában is és ha igen, akkor ennek milyen következményei voltak. Ide kapcsolódóan igyekszem azt is vizsgálni, hogy a hivatásos bírák hogyan álltak az ülnökhöz; egyszerre vonultak-e be a tárgyalásra a tanács tagjai, mit viseltek a tárgyaláson, hogyan kommunikált a hivatásos bíró velük.

Fontos kérdés továbbá, hogy általában hányszor és hogy hívják be őket, hány tárgyalási napjuk van. KULCSÁR feltárta azt a jelenséget, hogy a bíróságok szeretik a behívásnál előnyben részesíteni a gyakorlottabb, „jól bevált” ülnököket, illetve gyakran előfordul, hogy a bíró ragaszkodik egy-egy ülnökhöz, ha azzal kedvező volt a tapasztalata.²⁵ Erre utal MISKOLCZINÉ is, amikor úgy fogalmaz, hogy „a behívás praktikus okok alapján történik.”²⁶ Kutatásomban tehát arra is keresem a választ, hogy ezek a megállapítások mennyire vágnak egybe az általam megkérdezett ülnökök tapasztalatával.

Érdekesnek gondolom annak vizsgálatát is, hogy miképp viszonyulnak hozzájuk a bírósági eljárás résztvevői (az ügyvédek, ügyészek, vádlottak, szakértők, stb.) különösen annak tekintetében, hogy egy lengyel kutatás szerint az ügyvédek nyolcvanöt, míg az ügyészek hetvenhárom százaléka gondolta úgy, hogy csupán marginális szerepük van az ülnököknek a büntetőeljárásban.²⁷

Az új Be. bevezetésével előállt helyzetről tartom legfontosabbnak, hogy kikérjem az interjúalanyaim véleményét, ugyanis ebben a témában semmilyen kutatást nem találtam a szakirodalomban (amelynek oka az új Be. hatályba lépése óta eltelt rövid időben keresendő). Azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy – amennyiben 2018 előtt is aktív ülnökkel beszélgetek – milyennek találta az új Be. előtti ülnökrendszert, egyetértett-e azzal, hogy azt meg kellett reformálni és ha igen, akkor milyen módon, illetve mit gondol arról, hogy a változás után mennyire valósul meg a néprészvétel elve a bíróságokon továbbá, hogy szükség van-e ma laikus bírákra Magyarországon.

A kutatás fő kérdése tehát az, hogy volt/van-e érdemi szerepük a nem hivatásos bírácoknak az igazságszolgáltatásban. A kutatás során kitérek a rendszer hiányosságaira, hátrányaira, a törvényi szabályozás problémáira és igyekszem ezekre megoldási javaslatokat megfogalmazni.

A szakirodalmi felkészülés után felállítottam egy hipotézist, hogy milyen beszámolókra számíthatok az interjúalanyoktól. Ez alapján az ülnöki munka társadalmi ismertsége, elismertsége nagyon alacsony szintű és nem kelti fel a társadalom érdeklődését a laikus bíraskodás. Emellett a jogász társadalom is igen szkeptikusan áll a témához, de a két magyar empirikus kutatás alapján vegyes képet várok a tényleges ítélkezésben betöltött szerepüket tekintve; valószínűsítem, hogy nagyjából hasonló arányban fordul elő olyan, amikor a hivatásos bíró nem kíván csapatban dolgozni és nem érvényesül az az elv, hogy az ülnökök és a hivatásos bíró jogai és kötelességei megegyeznek, de számítok pozitív tapasztalatokra is. Főszabályként azonban úgy hiszem, hogy sokan arról számolnak majd be, hogy a hivatásos bíró dominál a tárgyalás és az ítélelhozatal során is. A 2018-as új Be.-vel kapcsolatos változtatások tekintetében azt feltételezem, hogy negatív érzéseket társítanak majd hozzá az ülnökök és ők is osztják majd dr. PAPP Attila álláspontját, miszerint sokkal inkább egy átfogó reformra lett volna szükség mintsem a rendszer szinte teljes eltörlésére.

Összességében tehát azt várom, hogy az ülnökök többé-kevésbé megerősítik majd a korábbi tanulmányokban foglaltakat a szerepük jelentőségével kapcsolatban és kíváncsian várom az ötleteiket, hogy ők hogyan alakították volna át a rendszert.

²⁵ KULCSÁR: A népi ülnök a bíróságon 60-65. oldal

²⁶ MISKOLCZINÉ: A laikus elemek részvétele a büntetőeljárásban. 70. oldal

²⁷ Stanislaw POMORSKI: Lay Judges in the Polish Criminal Courts: A Legal and Empirical Description. In Case Western Reserve Journal of International Law 1975/2. szám. 202–204. oldal

Interjúk

I. Dr. Vágány Melinda

Az első interjút 2020. október 15-én csütörtökön készítettem el az előzetesen összeállított kérdéssor alapján, de ahhoz nem szorosan ragaszkodva, hogy a beszélgetés menetének megfelelően kellőképpen körbe tudjam járni a kutatás témáját.

Az interjút a kérdéssornak megfelelően kezdtem:

Fényes Marcell: Honnan hallott a bírósági ülnöki tevékenységről és miért jelentkezett erre a feladatra?

Dr. Vágány Melinda: Én az államigazgatásban dolgoztam és jogi egyetemi végzettséget is szereztem később, úgyhogy tisztában voltam az ülnökök szerepét illetően. A 2005-ös ülnökválasztásról a hivatalos felhívást olvastam és beadtam a jelentkezésemet az önkormányzathoz. A feladatra alapvetően tapasztalatszerzés céljából jelentkeztem, hogy a jognak ezt a területét is megismerhessem.

F.M.: Mi volt az előzetes elképzelése a feladattal kapcsolatban és változott-e ez valamilyenre az első tárgyalások után?

V.M.: Én a végzettségemnél fogva nem az átlagos eset vagyok, úgyhogy nagy meglepetések nem értek, de a gyakorlati kivitelezés érdekes volt. A legelső bírónő, akihez eleinte be voltam osztva nem volt a legjobb tapasztalatom, de vele is együtt lehetett dolgozni, ha jobb napja volt. Sajnos nem voltak a legjobbak a körülmények, ugyanis ekkor a Fővárosi Törvényszéknek volt kihelyezett tanácsa a Fő utcai bíróság épületében és itt végeztük a tevékenységünket; a Fővárosi Törvényszék épületével ellentétben itt nem volt ülnöki szoba és a bírók is elég puritán körülmények között dolgoztak, úgyhogy nem volt lehetőség arra, hogy tanácsulást tartsunk. Felismertem azt is, hogy ha ezt a feladatot az ember rendesen végig csinálja, figyel a tárgyaláson és az egész tárgyalási nap során aktívan követi a részleteket, akkor ez nem könnyű. Ugyanakkor sok hasznos tapasztalattal gazdagodtam.

F.M.: Milyen gyakran hívták be tárgyalásra és hogy nézett ki egy ilyen nap?

V.M.: Először volt egy ünnepélyes eskütétel a választás után, majd másfél év után hívtak be először. Bár a törvény szerint a bíróság elnöke hívja be az ülnököket, de ez a valóságban úgy történik, hogy a bíróság ülnöki előadója figyelemmel követi, hogy melyik ügyeknél van szükség ülnökök részvételére és ez alapján ő osztja be a tanácsokba őket. Átlagosan heti két tárgyalási napon vettem részt, ahogyan a bíró is. Azonban ez csak azoknál az ülnöknél van így, akik fixen egy tanácsban vannak; akiket csak egy-egy ügyszor osztanak be azoknál ez ritkább, rendszertelenebb. A bíróság épületébe volt belépünk, sőt egy idő után már a biztonsági őrök is ismertek minket. Általában a bíró szobája előtt találkoztunk és megkaptuk a tárgyalóterem kulcsát, ahova utána átmentünk és kiszellőztettünk kicsit, előkészítettük a tárgyalást. Ugyanakkor az lenne az ideális, hogy ha a tanács együtt vonulna be a terembe, ahogy azt dr. Péntek László bíró úr is megfogalmazta egy ülnöki értekezleten. Előfordult ilyen is, de sajnos nem ez volt a jellemző. A Fővárosi Törvényszéken beosztottak egy nagyobb gyilkossági ügyszor egyszer, ahol a bíró kifejezetten „fiatalabb” ülnököket kért a tárgyalás hosszúsága miatt és akkor kerültem össze a későbbi ülnöktársammal, akivel ezután állandó jelleggel egy tanácsban voltam egy tapasztaltabb bíróval.

F.M.: A törvény szerint a nem hivatásos bírák jogai és kötelezettségei megegyeznek a hivatásos bíróéval, azaz a tárgyalás során kérdéseket tehet fel a résztvevőknek és az ítélet kiszabásakor is a szakbíróval azonos joga van. Mi a tapasztalata ennek a gyakorlati megvalósulásáról?

V.M.: Azonos jogai és kötelezettségei vannak az ülnököknek, kivéve a mentelmi jogot. Én egy kissé más szemszögből közelíteném meg a kérdést. Az, hogy azonosak a jogaink és a kötelezettségeink, azt jelenti, hogy mi is betekinthezünk az ügy anyagaiba, kérdezhethetünk a tárgyalás során, szerepünk van a döntés meghozatalakor. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy egy

ülnök ugyanazt csinálhatja, mint a hivatásos bíró, hiszen vannak olyan elemek (pl.: az hogy a klasszikus büntetőjogi tényállás elemei megvalósulnak-e), amelyeket jogi szempontból kell vizsgálni és ez csakis a szakbíró feladata lehet, de az ülnöknek komoly mozgástere van ugyanakkor a bizonyítottság elbírálása, a büntetési tétel kiszabása során. Említettem, hogy nekem pozitív a tapasztalatom, hiszen azzal a bíróval, akivel állandó tanácsban voltam, nagyon jó kapcsolat alakult ki köztünk. Eleinte még nem teljesen így volt ez, de amikor látta, hogy érdemben tudjuk segíteni az ügy menetét, nem kérdeztünk hülyeségeket, elég konstruktívan állt hozzánk: mindig feltehattük a kérdéseinket a tárgyalásokon, a háttér munkából is kivettük a részünket. Például az ülnöktársammal a mi feladatunk volt egy perben a vádlott útvonalát rekonstruálni a cellainformációk alapján. Sokszor azt is éreztem, hogy a bíró elvárta tőlünk, hogy mi is megismerjük, elolvassuk az üggyhez kapcsolódó anyagokat. Így tehát egyfajta csapatmunkaként fogta fel a tanács a munkát. A döntéshozatal során is mindig kikérték a véleményemet. Persze ez nem átlagos, az Ülnöki Egyesületben többen is panaszkodtak arra, hogy nem ilyen nyitottan állnak hozzájuk a bírók.

F.M.: Előfordult-e olyan, hogy eltért a véleménye a tanács másik tagjaitól és ha igen, akkor mit lehet ilyenkor tenni?

V.M.: A bűnösség kérdését illetően nem fordult ilyen elő sosem. Természetesen volt olyan, hogy más kérdésekben nem értettünk egyet, nem feltétlenül csak a bíróval, akár az ülnöktársammal is teljesen máshogy láttunk dolgokat. Azt tudni kell, hogy ez nem úgy nézett ki, hogy akkor a tárgyalás után elvonultunk és akkor feltettük a kezünket, hogy ki szerint bűnös, ki szerint ártatlan a vádlott. Sokkal inkább egy tanácskozás formájában tartottunk eszmecserét az üggyről, ezt is csapatmunkaként kell elképzelni. Olyan előfordult, hogy egy bíró kisebb büntetést akart adni és mi ezt túl alacsonynak találtuk, ezért végül az lett a döntés, hogy súlyosabb büntetést szabtuk ki. Az én tapasztalatom az, hogy mindig tudtunk kompromisszumot kötni. Ha egy ülnöknek lényegi kérdésekben eltér a véleménye a tanács többi tagjától, akkor különvéleményt csatolhat az ítélethez, de én ezzel a jogommal sosem éltem. Az ülnök ismerőseim körében van azonban olyan, aki már fogalmaztak meg különvéleményt egy ítélethez.

F.M.: Érte-e valamilyen hátrány akár a különvéleményt megfogalmazó ismerőseivel vagy bárkivel, akinek nem egyezett a véleménye a tanács elnökének véleményével?

V.M.: Nem, semmilyen következménye nem volt. Ugyanúgy behívták utána is tárgyalásokhoz őt.

F.M.: Hogyan viszonyultak az eljárás résztvevői Önökhöz?

V.M.: Teljes mértékben normálisan, megadták a kellő tiszteletet, nem nagyon lehetett érezni, hogy megkülönböztetnének bennünket a hivatásos bírótól vagy lenéznének minket. Bírói talárunk ugyan nem lehetett, mert az OBH akkori elnöke ezt megtiltotta, hiszen mi nem érdemeltük ki a talárt az ő megfogalmazása szerint, de ekkor egyesületi szinten az az ötlet fogalmazódott meg, hogy csináltassunk a bírói talár lila színű bársony hajtókájával megegyezőt a saját blézerjeinkhez, illetve férfiaknak javasoltunk ugyanilyen lila nyakkendőt. Ez mind egyesületi tagoktól, mind bíróktól nagyon pozitív visszajelzéseket kapott és azokat az ülnököket, akik ezt megvették és használták, érezhetően komolyabban vették. Ez egyfajta jele volt annak, hogy valaki komolyan veszi ezt a tevékenységet. Természetesen abból is leszűrtek a tárgyalás résztvevői a tanácsban betöltött szerepünket, hogy mennyire voltunk aktívak egy-egy tárgyaláson, mennyire értelmes kérdéseket tettünk fel. Sajnos valóban létező jelenség, hogy voltak olyan ülnökök, akik csak nyugdíjkiegészítés gyanánt aludni jártak be a tárgyalásokra a napidíj fejében (ami a bírói illetményalap egy munkanapra eső összegének 25 százaléka); ilyen formában természetesen egy ülnök nem tudja lelkiismeretesen ellátni a feladatát és véleménye sem lesz az üggyről.

F.M.: Hogyan értékeli a 2018-ban hatályba lépett Be. által hozott változásokat? Szükség volt-e az ülnökrendszer reformjára?

V.M.: Alapvetően mi is láttuk, hogy szükség van egy reformra, azonban a jogalkotó az egyszerűbb utat választotta azzal, hogy gyakorlatilag eltörölte nagyrészt az ülnökök közreműködését a büntetőügyekben. Csak a pedagógus és katonai ülnökök maradtak, illetve munkaügyi pereknél van még szükség ülnökökre. Az egyetlen pozitívum, hogy a fiatalok büntetőügyeiben nem csak pedagógus, hanem pszichológus, illetve más a témában jártas szakember lehet ülnök. Korábban is volt már olyan, hogy egy ülnöktársunk bankfiókvezetőként vonult nyugdíjba és nyugdíjas éveit gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos ügyekhez hívták be előszeretettel. Itt is ez látszódik, hogy szakmailag kompetens emberek vehetnek részt a számukra releváns ügyekben. Mi is hasonló reformot szorgalmaztunk, főleg a kiválasztás folyamatán kellett volna változtatni, ugyanis annak tényleg semmi értelme sincs, hogy sokan kiegészítés gyanánt vállalták ezt a feladatot sokszor úgy, hogy fogalmuk sem volt arról, hogy miről is szól ez. Így ez tényleg elavult és kontraproduktív volt.

F.M.: *Hogyan lehetett volna erősíteni az ülnökök szerepét? Kaptak esetleg valamilyen speciális képzést?*

V.M.: 2012-ben éppen ebből a célból hoztuk létre az ülnöktársammal a Magyar Ülnöki Egyesületet, amelynek a fő célja az volt, hogy segítsünk eligazodni az ülnököknek, hogy mi is az ő szerepük, feladatuk, mit és mit nem tehetnek meg stb. Ennek alappillére volt az ülnökakadémia, amely komoly sikert aratott. Az első ilyen a Fővárosi Önkormányzatnál tartottuk, hiszen az is célunk volt, hogy egyfajta hidat képezzünk a megválasztó szerv és a bíróságok között. Bírók tartottak nekünk előadást ilyenkor és ezek nagyon hasznos alkalmaknak bizonyultak mindenki szerint. Emellett nagyon sok börtönt is végig látogattunk, hogy tisztában legyünk vele, hogy hová küldjük a delikvensket. Sajnos félrecsúszott kissé ez a történet, mert az OBH akkori elnöke számunkra a mai napig érthetetlen indítatásból elég élesen nekiment az egyesületnek és nem volt nyitott semmiféle együttműködésre sem annak ellenére, hogy még a Fővárosi Törvényszék elnöke is támogatta az Egyesület megalakulását és működését. Azért különösen érthetetlen az egész, mert az egyesület egyik tagja az OBH elnöke mellett volt ülnök korábban munkaügyi perekben és elmondása szerint ott teljesen jól tudtak együtt dolgozni.

F.M.: *Visszatérve az előző kérdésemhez, ha jól értem, akkor az ülnökök megválasztásánál lett volna szükség változtatásra?*

V.M.: Igen, mi ebbe az irányba szerettünk volna elmenni. Véleményeztük a büntetőeljárás törvényt és írtunk a köztársasági elnöknek is, de csupán egy sablonválaszt kaptunk tőle és aláírta az új Be-t.

F.M.: *Van helye ma az ülnöki tevékenységnek a mai magyar igazságszolgáltatásban?*

V.M.: Igen, én úgy gondolom, hogy mindenképpen van, de egy megreformált állapotban és tényleg az arra alkalmas emberek kiválasztásával lehetne jól működtetni. Például a bizonyítási eljárás szerintem inkább logikai mintsem jogi szempontokon kell, hogy alapuljon és arra igenis megfelelő egy társadalmi képviselő és nagyon sokat tehet hozzá a hivatásos bíró szemléletmódjához, különösen, ha apró részleteken múlnak dolgok.

F.M.: *Mennyire tudja megvalósítani a néprészvétel elvét a jelenlegi rendszer?*

V.M.: A fiatalok esetében nagyon fontos és nem is véletlen, hogy megmaradtak az ülnökök, hiszen az egy nagyon speciális dolog. A pedagógus másfajta szempontokat is észrevesz és bevisz az ítélezésbe, mint amivel a bírók foglalkoznak, ami mindenképpen jó. A munkaügyi és katonai ülnökök munkájáról sajnos nem tudok sokat mesélni, azokról nincs tapasztalatom. Alapvetően jó, hogy ezek megmaradtak, de maradt egy betöltetlen űr a rendszerben a változással.

F.M.: *Végül érdekességként azzal zárnám az interjút, hogy mi volt a legemlékezetesebb ügye?*

V.M.: Egyértelműen a csepeli kettős gyilkosságot emelném ki. Az ügyvéd is azt mondta a védőbeszéde során, hogy aki ebben az ügyben benne volt, annak maradandó nyomokat hagyott az életében.

II. Dr. Endrefi Istvánné

Második interjúalanyom a Fővárosi Törvényszéken általános ülnökként és a Magyar Ülnöki Egyesület főtitkáráként tevékenykedett az Egyesület de facto megszűnéséig. Számára is a már ismert kérdéssorból tettem fel a kérdéseket október 22-én telefonon keresztül.

Fényes Marcell: Honnan hallott a bírósági ülnöki tevékenységről és miért jelentkezett erre a feladatra?

Endrefi Istvánné: Egy vidéki ismerősöm mesélt nekem erről a munkáról, aki maga is ülnök volt, engem pedig felcsigázott ez a lehetőség és tudatosan kerestem a lehetőséget, hogy ülnökké válhassak. A 2008-as ülnökválasztáson nyertem mandátumot és 10 éven át 3 bíró mellett teljesítettem szolgálatot.

F.M.: Mi volt az előzetes elképzelése a feladattal kapcsolatban és változott-e ez valamenynyire az első tárgyalások után?

E.I.: Különösebb elképzelésem nem volt, nagy kíváncsiság volt bennem, de nem volt konkrét elképzelésem; arra sem emlékeztem, hogy milyen tapasztalatokról számolt be az ismerősöm. Nem volt rossz tapasztalatom szerencsére, én rögtön egy olyan bíróhoz kerültem, aki ember-számba vette az ülnökeket és ez nagyon jól esett. Szociológusként, kriminalisztikai szakértőként nekem ez egy csodálatos tíz év volt a Fővárosi Törvényszéken.

F.M.: A törvény szerint a nem hivatásos bírák jogai és kötelezettségei megegyeznek a hivatásos bíróéval, azaz a tárgyalás során kérdéseket tehet fel a résztvevőknek és az ítélet kiszabásakor is a szakszabóval azonos joga van. Mi a tapasztalata ennek a gyakorlati megvalósulásáról?

E.I.: Ahogy mondtam, nekem pozitív tapasztalataim vannak ilyen téren. Ülnöki munkám nagy részét három tapasztaltabb férfi bíró mellett töltöttem, akik mind nagyon nyitottan álltak az ülnökeikhez. Egy rosszabb tapasztalatom volt, egy ügyben egy fiatalabb bírónőhöz osztottak be, aki be sem mutatott a tárgyalás kezdetekor és a tanácskozás is annyiból állt, hogy miután a tárgyalótermet rajtunk kívül mindenki elhagyta, közölte, hogy várjuk meg őt, rövidesen visszajön. Körülbelül 20 perc után visszatért, elének tette az ítéletet és megmondta, hogy írjuk alá a másik ülnökkel. A másik ülnök ezen a tárgyaláson meg sem kapta a vádiratot és amikor látta, hogy én olvasom megkérdezte, hogy mi az. Kiderült, hogy ő sosem szokta megkapni és ehhez van hozzászokva. Volt egy pedagógus ülnök ismerősöm, akit arra használt a bíró, hogy vele cipeltette az aktákat, de a tárgyalás elején még arra se vette a fáradságot, hogy bemutassa az ülnökeket. Egy idő után ezt ő megalégtelte és elég komolyan összeveszett a bíróval, hogy miért veszi semmibe és bánik így vele annak ellenére, hogy jóval idősebb és tapasztaltabb ember nála. Ezek után nem is vette fel többé a telefont a bíróságnak és nem is ment be a következő tárgyalásra, ami azt jelentette, hogy az egész ügyet kezdhették előről tárgyalni, ráadásul pont arra a tárgyalásra Thaiföldről idéztek be egy tanút, úgyhogy kellemetlen volt a helyzet a bíróságnak. Ahogy ezen az eseten is látszik, ez a bíró személyiségétől függ na meg persze az ülnökétől is. Sajnos tényleg van olyan, hogy az ülnök is csak egy kis többletbevétel miatt belül biodíszletnek a bíróságra.

F.M.: Milyen gyakran hívták be tárgyalásra és hogy nézett ki egy ilyen nap?

E.I.: Hetente kétszer tárgyalunk, ez volt az általános. Tudni kell, hogy a Fővárosi Törvényszéken az ülnökök egy-egy bíróhoz voltak állandó jelleggel beosztva és ez határozta meg a behívás rendjét. Vidéken ez nem így van az ülnök ismerőseim beszámolója szerint, ott az éppen elérhető ülnököket osztják be oda, ahol éppen szükség van rájuk. Ők mindig irigykedtek ránk, hogy mi egy összeszokott csapatban tudunk dolgozni és így egy emberi bizalmi kapcsolat is ki tud alakulni a tanács tagjai között.

F.M.: Előfordult-e olyan, hogy eltért a véleménye a tanács másik tagjaitól és ha igen, akkor mit lehet ilyenkor tenni?

E.I.: Megbeszéltük, hogy ki hogyan gondolja a dolgokat, mi a véleménye. Voltak eltérések, volt, hogy győzködtük is egymást természetesen, de arra sosem került sor, hogy leszavaztuk volna egymást, noha elvileg ilyen is előfordulhat. Nem drasztikusan tért el a véleményünk, a rendelkezésre álló adatok és a tárgyaláson látottak alapján egy laikus is ugyanúgy el tudja dönteni, hogy bűnös-e a vádlott vagy sem; inkább a körülményekkel és a büntetési tétellel kapcsolatban voltak viták. A mi tanácsunkban az ülnökök is mindig elolvasták az anyagokat és emellett az élettapasztalat is sokat hozzátett a látásmódunkhoz. Különvéleményt én sosem fogalmaztam meg, de volt olyan ülnök, aki beszámolt nekem róla, hogy ő írt ilyet.

F.M.: *Érte-e valamilyen hátrány akár a különvéleményt megfogalmazó ismerősével vagy bárkivel, akinek nem egyezett a véleménye a tanács elnökének véleményével?*

E.I.: Engem soha semmilyen hátrány nem ért. Ahogy mondtam, mi csapatként dolgoztunk és közösen hoztuk meg az ítéleteket tanácskozás után; ez nálunk jól tudott működni. Mesélte azonban egyszer egy másik ülnök, hogy a bíróval ellentétesen szavazott és ezután a bíró megkérte az ülnöki előadót, hogy ne osszák be hozzá többé az illetőt.

F.M.: *Hogyan viszonyultak az eljárás résztvevői Önökhöz?*

E.I.: Nekem ilyen téren is pozitív a tapasztalatom, mindenki tisztelettel és normálisan bánt velünk, nem éreztem megkülönböztetést. Egyedül az OBH elnökével kapcsolatban vannak rossz tapasztalataim. Ő nagyon ellenségesen és rugalmatlanul állt az egész Ülnöki Egyesület tevékenységéhez. A legkevésbé sem volt segítőkész és nagyjából a hozzáállásában sokszor azt a mentalitást lehetett felismerni, hogy mit akarnak egyáltalán itt ezek az ülnökök. Vele több kellemetlen beszélgetése is volt az egyesület vezetőinek és szerintem az OBH-nál már ekkor eldöntötték, hogy eltávolítják az ülnököket a rendszerből.

F.M.: *Hogyan értékeli a 2018-ban hatályba lépett Be. által hozott változásokat? Szükség volt-e az ülnökrendszer reformjára?*

E.I.: Tényleg van igazság abban, hogy reformra szorult a rendszer, mert ez így elavult volt sok tekintetben, de semmiképpen sem tudok egyetérteni a megszüntetéssel. Következetlen az is, hogy azt írja a törvény indokolása, hogy az ülnökrendszer nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, ugyanakkor a munkaügyi perekben, valamint a katonai és fiatalkorúak büntetőügyeiben megmaradtak az ülnökök, így pedig nem igazán értem, hogy ezek szerint ott beváltotta a reményeket, míg az általános büntetőügyeknél pedig nem. Számomra ez ilyen formában teljesen logikátlan. Számomra elég egyértelműnek tűnik, hogy a jogalkotó szándéka az volt, hogy a civil kontroll ne jelenhessen meg többé a büntetőügyekben.

F.M.: *Hogyan lehetett volna erősíteni az ülnökök szerepét?*

E.I.: Ki kellett volna szűrni a választáskor a megélhetési ülnököket, akik nyugdíjkiegészítésként tekintettek erre a feladatra és aludni meg aktatologatónak jártak be. Az a legfontosabb, hogy olyan emberek kerüljenek be, akik komolyan és tisztességgel ellátják ezt a feladatot és akarnak élni a jogaikkal és teljesítik a kötelességeiket. Amikor egy bíró megtudta, hogy mi a foglalkozása egy ülnöknek és kiderült, hogy rendőr vagy más joghoz kapcsolódó szaktudással rendelkező személy, onnantól kezdve nagyon pozitívan viszonyultak hozzájuk a bírók, mert felismerték, hogy szükségük lehet a szaktudásra. Ezért lett volna szükség arra, hogy ne látatlanba válasszanak meg bárkit erre a tisztségre, hanem legyen egy előzetes szűrés. Ugyanakkor ki kell emelnem, hogy a döntési pozícióban lévők egyáltalán nem voltak partnerek az ülnöki tevékenység bármilyen fejlesztésével kapcsolatban. 2014-ben Budapesten volt ENALJ (Európai Ülnökök Hálózata) konferencia a Magyar Ülnöki Egyesület szervezésében. Mondanom se kell, hogy se az Igazságügyi Minisztérium, se az OBH nem fogadta el a meghívásunkat; senki nem volt hajlandó üdvözlőbeszédet mondani vagy a konferencián előadni. A főpolgármester sem adta az arcát hozzá és hiába kértük, úgy is, mint akkor még aktív fővárosi törvényszéki ülnökök, hogy a törvényszék dísztermébe hadd vihessük be a vendégeket, a törvényszék akkori elnöke azzal hárított, hogy ő nem engedélyezheti a látogatást, forduljunk az OBH elnökéhez a

kérelemmel. Csak azért is fordultunk, bár tudtuk, mire számíthatunk. Végül még válaszra sem méltatott bennünket.

F.M.: Van helye ma az ülnöki tevékenységnek a mai magyar igazságszolgáltatásban?

E.I.: Igen, van helye a laikus bírászkodásnak Magyarországon. Kompetens ülnökök nagyon sokat hozzá tudnak tenni egy ügyhöz. Az ülnöktársammal mi rendszeresen kaptunk feladatokat is a bírótól, például a lehallgatási jegyzőkönyvekből a mi feladatunk volt kiemelni az ügy szempontjából releváns részeket. Ez is azt bizonyítja, hogy az ülnökök akár a bíró válláról is lehetnek terheket azáltal, hogy aktívan kiveszik a részüket a csapatmunkából.

F.M.: Mennyire tudja megvalósítani a néprészvétel elvét a jelenlegi rendszer?

E.I.: Nagyon aggasztónak tartom, hogy jelenleg szinte teljesen megszűnt a társadalmi kontroll a büntetőügyek tekintetében. Gyakorlatilag a jegyzőkönyvvezetőn kívül már senki sem lát bele, hogy hogyan születnek a bírósági ítéletek, ami szerintem eléggé aggályos. Az jó, hogy az ügyek egy bizonyos részénél továbbra is szükség van ülnökök közreműködésére, de ez nem tudja megvalósítani a néprészvétel elvét úgy, ahogy ez korábban volt.

F.M.: Végül érdekességként azzal zárnám az interjút, hogy mi volt a legemlékezetesebb ügye?

E.I.: Sok nagyon érdekes ügyben vettem részt, mint például a csepeli kettős gyilkosság vagy Horváth István antigén-perében, de így egyet nem tudnék most kiemelni.

III. Székely Katalin

Harmadik interjúalanyom szintén a Fővárosi Törvényszék általános ülnöke volt és a Magyar Ülnöki Egyesület alapító tagja. Az interjúra eredetileg személyesen került volna sor, de a koronavírus járvány miatt telefonon keresztül valósult meg november 4-én.

Fényes Marcell: Honnan hallott a bírósági ülnöki tevékenységről és miért jelentkezett erre a feladatra?

Székely Katalin: Endrefi Szilviától hallottam először erről a lehetőségről, még aktív dolgozó koromban és felkeltette az érdeklődésemet, ezért jelentkeztem.

F.M.: Mi volt az előzetes elképzelése a feladattal kapcsolatban és változott-e ez valamilyenre az első tárgyalások után?

Sz.K.: Mivel én aktív dolgozóként kezdtem el, így alapvetően a megválasztásom utáni első két évben csak ügyeletesnek jártam be havonta egy alkalommal a bíróságra, de tárgyaláson nem vettem részt ülnöki minőségben. Ennek a fő oka az volt, hogy több időre a munkáltatóm nem tudott nélkülözni. Arra nagyon hasznos volt ez az időszak, hogy az (azóta már megszűnt) ülnöki szobában hallottam, hogy hogyan zajlanak a dolgok a bíróságon, más ülnökök meséltek a tapasztalataikról, így nem ért felkészületlenül az első tárgyalás. Alapvetően az ülnöktársak véleményeiből azt szűrtem le, hogy a bírók sok esetben nem állnak az ülnökökhöz kooperatívan, de nekem mindig szerencsém volt azokkal a bírókkal, akiknek a tanácsába kerültem, pozitívan csalódtam az elvárásomhoz képest.

F.M.: A törvény szerint a nem hivatásos bírák jogai és kötelezettségei megegyeznek a hivatásos bíróéval, azaz a tárgyalás során kérdéseket tehet fel a résztvevőknek és az ítélet kiszabásakor is a szakbíróval azonos joga van. Mi a tapasztalata ennek a gyakorlati megvalósulásáról?

Sz.K.: Én mindig azt tapasztaltam, hogy nagyon nyitottan és tisztelettel álltak hozzánk a bírók, gyakorlatilag egyenrangú félként kezeltek. Tudok sok ellentapasztatot is, de ezek háttérben sokszor az ún. megélhetési ülnök jelenség áll, azaz olyan ülnökök kapnak megbízatást, akiket nem érdekel ez a tevékenység, csak a rapiddíjért járnak be. Előfordult olyan is, hogy elaludt egy ülnök és a bíró nagyon fel is háborodott ezen, meg is kérte az ülnöki előadót, hogy ne hívja be többé az illetőt. Tehát ha a bíró szeretné ezt az idézett rendelkezést megvalósítani, gyakran az ülnökök nem voltak partnerek ebben, de persze ez fordítva is előfordult. Nekem az

a tapasztalatom, hogy összeszokott tanácsokban tud jól működni a bíróság, mert így megismerik és bíznak egymásban a tanács tagjai, ami teret enged az egyenrangúság érvényesülésének. Amikor egyszer-egyszer csak úgy bekerültem egy bíró mellé alkalmi jelleggel, ott nem feltétlenül működött ez ilyen jól. Természetesen ez a bírótól is nagyban függ, hallottam olyat is, ahol nem volt hajlandó adni másolatot a vádiratról a bíró az ülnököknek. Érdekes tapasztalat, hogy voltam öttagú tanácsban is egyszer és azt tapasztaltam, hogy ott is nagyon jól tudunk együttműködni, még úgy is, hogy én egy olyan ülnök helyére kerültem be, aki 70 éves lett és emiatt újra kellett kezdeni a tárgyalást,²⁸ de ezt a bírók nem problémaként fogták fel, hanem az addigi jegyzőkönyvek felolvasása mellett az összes üggyel kapcsolatos anyagot odaadtak, hogy vigyem magammal és olvassam el, amit én természetesen meg is tettem.

F.M.: Milyen gyakran hívták be tárgyalásra és hogy nézett ki egy ilyen nap?

Sz.K.: Általában heti kétszer, de nem ritkán előfordult, hogy hetente négy alkalommal is. Ilyenkor miután bementünk a bíróság épületébe, a bíró szobájánál találkoztunk, a jegyzőkönyvvezetővel átvittük az ügy anyagait a terembe, kifüggesztettük a tárgyalási jegyzéket, előkészítettük a tárgyalótermet, majd miután megérkezett a bíró és elfoglaltuk mind a helyünket, azután engedték be az eljárás résztvevőit. Nagyobb súlyú ügyeknél együtt mentünk be, illetve ítélet-hirdetéshez is mindig együtt vonultunk be.

F.M.: Előfordult-e olyan, hogy eltért a véleménye a tanács másik tagjaitól és ha igen, akkor mit lehet ilyenkor tenni?

Sz.K.: Alapvetően itt azt kell megérteni, hogy hogyan hoztuk a döntéseket. Mikor vége van egy tárgyalásnak és ítélethozatalra kerül a sor, addigra már mindenki kialakult egy álláspont. A tanács zártkörűen végzi az ítélethozatalt. Ilyenkor elmondtuk a véleményünket és a bíró vagy megcáfolta, vagy helyeselte. Ha a bíró nem értett egyet, visszanéztük a jegyzeteinket és a jegyzőkönyvet, hogy a kérdéssel kapcsolatban mik hangoztak el. Amennyiben az ülnököknek volt igaza, azt természetesen elismerte a bíró. Az ülnököknek és a bírónak is a tények alapján kell dönteniük, a különbség, hogy a bírónak főként jogi szempontból kell ítéletet hoznia, míg az ülnökök főleg az élettapasztalatukra támaszkodnak. Hatalmas nagy különbségek általában nem voltak sem a tényállás megállapításánál, sem a büntetési tétellel kapcsolatban. Szerintem általánosan nem lehet olyat kijelenteni, hogy az ülnökök inkább az ítélet súlyosbítását vagy enyhítését kérik, hiszen minden ügyben más és más szempontokat kell figyelembe venni. A K&H brókerbotrány kapcsán az öttagú tanács egyik ülnöke nem értett egyet valamiben és a tanácselnök a legkészségesebben felajánlotta neki, hogy nyugodtan írjon különvéleményt, amit mellékelnek majd az ítélethez.

F.M.: Hogyan viszonyultak az eljárás résztvevői Önökhöz?

Sz.K.: Mindig nagyon udvariasan és tisztességesen viszonyultak hozzánk, gyakorlatilag ugyanúgy kezeltek minket, mint a hivatásos bírót. Természetesen ez is az ülnök kiállításán és megjelenésén is múlik, illetve az aktivitásán. Én mindegyik bíró mellett tettem fel kérdéseket az eljárás résztvevőinek, de ezzel a jogommal viszonylag ritkán éltem, mert jó bírók tanácsaiba kerültem és egy jó bíró általában minden érdemi kérdést feltesz. Mivel a bíró általában feltette azokat a kérdéseket, amiket én is feltettem volna, így kérdéseket viszonylag ritkábban tettem fel. Ettől függetlenül úgy érzem, hogy mindig teljesen korrektül álltak az eljárás résztvevői hozzánk. Pont amikor a Kulcsár-ügyben bekerültem az öttagú tanácsba, az egyik vádlott kifogásolta, hogy én később kerültem be, ezért nem láthatom át megfelelően az ügyet, de a tanácselnök bíró elmagyarázta, hogy minden nyomozati anyagot megkaptam és az eddigi tárgyalások jegyzőkönyveit is felolvasták, úgyhogy ez alaptalan kifogás. Ebből is látszik azonban, hogy érdemi szereplőnek tekintik az ülnököket a felek is.

²⁸ Amennyiben egy ülnök betölti a 70. életévét, megszűnik a megbízatása és ha folyamatban lévő ügyben vett részt, annak a tárgyalását újra kell kezdeni. Ez a gyakorlatban azt szokta jelenteni, hogy felolvassák az addigi tárgyalások során keletkezett jegyzőkönyveket.

F.M.: Hogyan értékeli a 2018-ban hatályba lépett Be. által hozott változásokat? Szükség volt-e az ülnökrendszer reformjára?

Sz.K.: Eléggé lesújtóan. Az ülnökrendszer megreformálása szükséges lett volna, de azzal egyáltalán nem értek egyet, ami a Be. indoklásában szerepel, miszerint az ülnökrendszer nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Azt el kell ismernem, hogy részben az ülnökök passzivitása vitte vesztébe a rendszert, a korábban említett megélhetési ülnökök alkalmazása valóban kontraproduktív volt. Becsléseim szerint ők tették ki az ülnökök 60%-át, ami nem egy jó arány.

F.M.: Hogyan lehetett volna erősíteni az ülnökök szerepét?

Sz.K.: A kiválasztás folyamatában kellett volna alapvető változásokat hozni. Sajnos a tapasztalat azt mutatta, hogy gyakorlatilag minden jelentkezőt megválasztottak. Ez azt eredményezte, hogy számos nem odavaló ember került a bírói pulpitus mögé diszpintynek. A kiválasztás során kellett volna alkalmas embereket megválasztani akár a szaktudásuk alapján is és ezzel sokkal hatékonyabb lett volna az ülnökrendszer. A Magyar Ülnöki Egyesület számos olyan programot (pl.: börtönlátogatást) szervezett, amelyek az ülnökökben erősítették a szerepüket, de ezek a kezdeményezések erős rosszállást váltottak ki az OBH részéről. Továbbá én is volt, hogy tudtam hasznosítani a szaktudásomat ügyekben, így ilyen irányba is el lehetett volna menni.

F.M.: Van helye ma az ülnöki tevékenységnek a mai magyar igazságszolgáltatásban?

Sz.K.: Igen, meggyőződésem, hogy van, hiszen a felelősségteljes ülnökök, akik aktívan részt vettek, érdemben segítették a bíróság munkáját és fontos szerepet tölthettek be abban, hogy a néprészvétel valóban megvalósuljon az igazságszolgáltatásban.

F.M.: Mennyire tudja megvalósítani a néprészvétel elvét a jelenlegi rendszer?

Sz.K.: Minden bizonnyal sokkal kevésbé, mint korábban, ugyanis most már szinte semmilyen rálátása nincs a társadalomnak a büntetőügyekben való ítélethozatal alakulására. Véleményem szerint mindenképpen érdemes lenne egy átfogó igazságügyi reform keretében visszaállítani a szélesebb körű ülnökrendszert.

F.M.: Végül érdekességként azzal zárnám az interjút, hogy mi volt a legemlékezetesebb ügye?

Sz.K.: Mindenképpen a Kulcsár-féle brókerbotrány már csak az öttagú tanács miatt is, de volt még például a Hajógyári-szigeti gyilkossági ügy, ami hihetetlenül érdekes volt számomra és még jó néhány izgalmas ügyről tudnék mesélni.

IV. Juhász Nagy Józsefné

A Szegedi Törvényszék (korábban Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság) jelenleg is aktív munkaügyi ülnöke, aki 2011 óta látja el ezt a feladatot. November 5-én a koronavírus járvány miatt telefonon került sor az interjúra.

Fényes Marcell: Honnan hallott a bírósági ülnöki tevékenységről és miért jelentkezett erre a feladatra?

Juhász Nagy Józsefné: Ez nagyon régre vezethető vissza. Én gépiró iskolába jártam és ott versenyfelvételt hirdettek a bíróságra és felvettek 15 és fél évesen. Az ottani világ, légkör már akkor, jegyzőkönyvvezetőként elvarázsolt engem. Későbbi életem során mindig a munkaügy, a jog és az emberek érdekelték és ehhez kapcsolódtak a munkáim, mindig izgatott ez a terület. Munkaügyi jogi előadóként is dolgoztam, pénzügyi vonalon is és ahogyan nyugdíjba kerültem láttam a megyei újságban az ülnökválasztásról szóló hirdetést és jelentkeztem 2011-ben. Azóta már két alkalommal is újraválasztottak. Szegeden 48 ülnök volt a munkaügyi bíróságon amikor én kezdtem most azonban már csak húsz körül lehetünk, így én örülök, hogy ennek az ülnöki csapatnak a tagja lehetek.

F.M.: Mi volt az előzetes elképzelése a feladattal kapcsolatban és változott-e ez valamilyenre az első tárgyalások után? Milyen gyakran hívták be?

J.N.J.: Én igazán nagyon pozitív tapasztalatokat szereztem. Először behívtak és nem nagyon tudtam, mit lehet csinálni, mit szabad, hogy kéne ezt az egész feladatot felfogni. Utána nem is hívtak 1 évig majd egyre gyakrabban hívtak később. Fontos tudni, hogy nálunk a munkaügyi ülnököket szemben az általános ülnökökkel nem ügyekhez, hanem időtartamhoz kötve hívják be. Ez azt jelenti, hogy szólnak, hogy a következő hónapban jöjjünk és akkor az adott hónapban beosztanak az éppen folyamatban lévő ügyekhez. Igyekeznek úgy intézni, hogy ugyanazokkal az ülnökökkel vigyék végig az ügyeket, de nem annyira, mint a büntetőügyeknél. Természetesen, amikor ülnökcsere következik be, fel kell olvasni az addigi tárgyalások során keletkezett jegyzőkönyveket. Sokszor előfordult, hogy nem egy hónapra, hanem többre is behívnak, ha tudjuk vállalni. Ilyenkor általában hetente két alkalommal megyek tárgyalásra. Ezek lehetnek egész rövidek, de akár egész naposak is, viszont mindig fontos, hogy szellemileg frissen vegyék részt a tárgyalásokon.

F.M.: A törvény szerint a nem hivatásos bírák jogai és kötelezettségei megegyeznek a hivatásos bíróéval, azaz a tárgyalás során kérdéseket tehet fel a résztvevőknek és az ítélet kiszabásakor is a szakbíróval azonos joga van. Mi a tapasztalata ennek a gyakorlati megvalósulásáról?

J.N.J.: Én teljes bizonyossággal állíthatom, hogy ez megvalósul. A bírók mindig lehetőséget adnak a tárgyalás során, hogy feltegyünk kérdéseket és van olyan is, hogy a szaktudásunk miatt a bíró és az ülnökök párhuzamosan, egymást felváltva teszik fel a kérdéseiket a feleknek. A döntéshozatal során is mindig kikéri a bíró a véleményünket, együtt beszéljük meg az ügyet és hozzuk meg a döntést. Tapasztalatom szerint teljesen partnerként kezelnek bennünket a hivatásos bírók.

F.M.: Előfordult-e olyan, hogy eltért a véleménye a tanács másik tagjaitól és ha igen, akkor mit lehet ilyenkor tenni?

J.N.J.: Nagyon ritkán, de sosem jelentősen. Emlékszem, egyszer egy kérdést másképp ítélt meg, viszont be kell vallanom, hogy jogilag megindokolni nem tudtam az álláspontomat, márpedig egy ítéletet természetesen jogilag meg kell tudni indokolni. Ugyan mi az élettapasztalatunk és a szakmai tudásunk miatt vagyunk a bíróságon, de elengedhetetlen a jogi indokolás.

F.M.: Hogyan viszonyultak az eljárás résztvevői Önökhöz?

J.N.J.: Mindig nagyon tisztességesen, pontosan ugyanúgy, mint a hivatásos bíróhoz.

F.M.: Hogyan értékeli a 2018-ban hatályba lépett Be. által hozott változásokat? Szükség volt-e az ülnökrendszer reformjára?

J.N.J.: Mivel engem nem érintett, ezért nekem kevésbé van rálátásom a dologra, azonban nem igazán értem a történeteket. Nem tartom helyesnek, hogy most nem ül senki az ülnökök helyén és egyedül kell meghoznia a bírónak az ítéleteket. Őszintén szólva azt sem értem, hogy miért ne váltotta volna be az ülnökrendszer a hozzá fűzött reményeket. Én csak az ülnöktársaimtól hallottam olyat, hogy egyes ülnökök érdektelenül járnak be a tárgyalásokra vagy elalszanak, de számomra ez elképzelhetetlen és én ilyennel még sosem találkoztam. Nálunk Szegeden munkaügyi per során ilyesmit én még sosem láttam.

F.M.: Van helye ma az ülnöki tevékenységnek a mai magyar igazságszolgáltatásban és ha igen, akkor hogyan lehet erősíteni a szerepüket?

J.N.J.: Egyértelműen van helye. Én a munkaügyi perekkel kapcsolatban legalábbis mindenképpen ezt látom. Számomra értelmezhetetlen az, amit ülnöktársak meséltek, hogy vannak, akik csak a napidíj miatt járnak, hiszen egy méltatlanul alacsony összeget kapunk csak, ráadásul a bíróságra való bejárást is én állom, tehát még azt is le kell vonni ebből a pénzből. Én is és az itteni ülnöktársaim is szerintem akkor is szívesen mennénk, ha nem fizetnének érte, úgyhogy én értetlenül állok a megélhetési ülnökök jelensége előtt. Azt gondolom, hogy a szaktudásunk

nagyon fontos, ez erősíti a szerepünket, de például az Ülnöki Egyesülettel is számos igazságszolgáltatással kapcsolatos magas színvonalú programot szerveztek nekünk, ami hozzájárult az ülnöki tevékenység színvonalának emeléséhez.

F.M.: Mennyire tudja megvalósítani a néprészvétel elvét a jelenlegi rendszer?

J.N.J.: A munkaügyi perek esetén ahogy korábban mondtam szerintem nagyon komolyan; fontos is, hogy ülnökök közreműködésével járjon el a bíróság. A többi ügyszakról sajnos nem sokat tudok.

F.M.: Melyik volt a legemlékezetesebb esete?

J.N.J.: Egyszer balesetet szenvedett egy nagyfeszültségű vezetéktől egy fiatalember és elvesztette a karját, ez nagyon megrendítő volt. Volt olyan is, amikor arra világítottunk rá, hogy nem jó, ha a kockás füzetbe vezetik a könyvelést a hivatalos út helyett és zsebből zsebből fizetnek, úgyhogy számos érdekes tapasztalattal szolgál ez a munka.

V. Hóbor Zsolt

A Budapest IV. és XV. Kerületi Bíróság korábbi általános ülnöke, aki a Magyar Ülnöki Egyesület alelnöki posztját is betöltötte. November 8. került sor a beszélgetésünkre.

Fényes Marcell: Honnan hallott a bírósági ülnöki tevékenységről és miért jelentkezett erre a feladatra?

Hóbor Zsolt: Valamelyest szakmabeli vagyok, ugyanis vizsgáló voltam a rendőrségen, így az ülnöki munkára volt rálátásom. Az igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó szakmák csúcsának mindig a bírói pulpitust tartottam. Nem jelentkezhettem azonban ülnöknek és ennek egy oka volt, mégpedig az, hogy összeférhetetlenség állt fenn a munkám miatt, így csak 2011-ben választottak meg ülnöknek, nyugdíjba vonulásom után. Katonai ülnök lehettem volna elvileg mielőtt a rendőrségen dolgoztam, de nem akartam az lenni, mert úgy csak egy nagyon kis részébe pillanthattam volna be a büntetőeljárásnak, valamint ez a tisztség állományhoz kötött és a mi kerületi kapitányságunktól sosem kértek ülnököt.

F.M.: Milyennek látja az ülnöki tevékenység társadalmi ismertségét, elismertségét?

H.Zs.: Megítélésem szerint nagyjából a társadalom fele tudja, hogy létezik ülnök, a másik fele, aki még soha életében nem került kapcsolatba az igazságszolgáltatással vagy nem foglalkozott vele, az se azt nem tudja, hogy vannak ülnökök, sem azt, hogy mit csinálnak egyáltalán. A népi ülnökökről a szocializmus alatt sokkal többen hallottak és az emberek fejében általában az van, hogy a szocializmussal együtt megszűntek a népi ülnökök is, de én mindig azt szoktam erre válaszolni, hogy csak a „népi” szűnt meg, az ülnökök nem. Mindazonáltal elmondható, hogy kikopott a köztudatból az ülnöki tevékenység. Ennek megfelelően társadalmi elismertségről nem is nagyon beszélhetünk, ez gyakorlatilag semleges szinten mozog.

F.M.: Mi volt az előzetes elképzelése a feladattal kapcsolatban és változott-e ez valamilyenre az első tárgyalások után?

H.Zs.: Mivel én a munkám révén tisztában voltam azzal, hogy mi az ülnökök szerepe, így tudtam mire számítsak és nem is értek meglepetések ilyen téren.

F.M.: Milyen gyakran hívták be tárgyalásra és hogy nézett ki egy ilyen nap?

H.Zs.: A megválasztás után bementünk először a bíróságra egyszer és a bíróság elnöke előtt bírói esküt tettünk ünnepélyes formában. Ugyanolyan talárt is kaptunk, mint a bírók. Volt egy ülnöki előadó, aki behívta az ülnököket, és nem is sokkal később be is hívtak. Átlagban heti két alkalommal tárgyaltam, de ez persze nagyon függött az ügyektől is. A bíróság épületébe lépve a megbízólevelünket mutattuk fel és minket nem vizsgáltak át a kapunál. Mi Újpesten nem konkrét tanácsba voltunk állandó jelleggel beosztva, hanem össze-vissza adott ügyhöz rendelve, így kb. 5-6 bíróval dolgoztam együtt összesen. A tárgyalási nap milyensége az ügyektől függött leginkább, így nem tudok általánosítani.

F.M.: A törvény szerint a nem hivatásos bírák jogai és kötelezettségei megegyeznek a hivatásos bíróéval, azaz a tárgyalás során kérdéseket tehet fel a résztvevőknek és az ítélet kiszabásakor is a szaktbíróval azonos joga van. Mi a tapasztalata ennek a gyakorlati megvalósulásáról?

H.Zs.: Ebből a szempontból meg kell különböztessük az ülnökellenes és az ülnökpárti bírákat. Öt bíróval dolgoztam együtt rendszeresen összesen és kettővel nagyon jó viszonyt alakítottam ki, ők igényelték a szaktudásomat, mert munkámnál fogva értettem a büntetőeljáráshoz. Egy teljes mértékben elzárkózott az együttműködéstől, kettő pedig hivatalos közömbösséggel állt hozzám. Volt egyszer egy olyan bíró, aki mikor bejött a tárgyalóba, kurtán köszönt nekünk, de igazából végig levegőnek nézett minket és a végén meg is kérdeztem tőle, hogy Ön ülnökellenes-e. Erre ő őszintén meg is mondta, hogy teljes mértékben és az ő tárgyalásain csak azért vannak ülnökök, mert a törvény előírja.

F.M.: Előfordult-e olyan, hogy eltért a véleménye a tanács másik tagjaitól és ha igen, akkor mit lehet ilyenkor tenni?

H.Zs.: Az ítélethozatalnál majdnem mindegyik bíró a vád tárgyának bizonyítottságáról beszélgetett velünk. Ebben a kérdésben nem nagyon volt véleményeltérés. A büntetés mértéke tekintetében már jobban mindketten beleszóltunk. Volt rá példa, hogy rá tudtam beszélni a bírót súlyosabb vagy enyhébb ítéletre vagy mellékbüntetésre. Ilyenkor a bíró készséges volt és együttműködött. Volt olyan, hogy máshogy gondoltam valamit, mint a bíró és ennek hangot is adtam, de ilyenkor sosem volt az, hogy akkor a bíró ezen felbőszülve azt mondta volna, hogy akkor szavazzunk és meglátjuk, hogy kié lesz a többség, hiszen a törvény szerint ezt is lehetett volna, de meg tudtuk ezeket beszélni. Persze volt olyan bíró is, aki megkérte az ülnöki előadót, hogy ne osszon be engem többé hozzá, de volt olyan is, hogy én kértem, hogy engem egy bizonyos bíróhoz ne osszanak be, mert nem szeretnék együtt dolgozni vele. Egy nagyon rossz tapasztalatom volt, az előbb említett bíró lediktálta az ítéletet a tárgyalás után és egyszerűen csak aláíratatta velünk.

F.M.: Hogyan viszonyultak az eljárás résztvevői Önökhöz?

H.Zs.: Ezt én nem tudom teljesen megítélni, de ugyebár az én esetem nem átlagos, úgyhogy hangsúlyozom, hogy én csak a saját tapasztalatomról tudok beszélni. Én ismertem az ügyészek nagy részét, de az ügyvédek közül is jó sokat, úgyhogy ők tudták, hogy nekem mi a hátterem. A vádlottak gondolom volt, hogy nem örültek, ha olyan kérdést tettem fel, ami nekik nem volt jó. Érdekes történet, hogy egyszer egy ügyvédnő, aki nem fordult meg gyakran a mi bíróságunkon, odajött hozzám és megkérdezte, hogy honnan tudok én olyan kérdéseket feltenni, amiket felteszek, mert hogy ő ilyet még sosem látott. Ezt nem tudom, hogy pozitív vagy negatív szempontból mondta. Összességében különösebb élményem nem volt, hogy bárki utálna vagy szimpatizálna velem.

F.M.: Hogyan értékeli a 2018-ban hatályba lépett Be. által hozott változásokat? Szükség volt-e az ülnökrendszer reformjára?

H.Zs.: 2018 előtt egy megvényt, befásult, funkcióját veszített rendszer volt életben. Annak, hogy kötögető nénik és borvirágos arcú öregurak beültek a bíróságra a pénzért nagyon nem volt értelme, hiszen semmire sem tudta betölteni a funkcióját a jogintézmény. Az vezetett az ülnökrendszer vesztéhez, hogy abszolút inkompetens többségében unatkozó nyugdíjasokat választottak meg ülnöknek, akik semmiben sem járultak hozzá a bíróság munkájához, csak fizetni kellett őket. Az biztos, hogy ennek a reformjára nagyon nagy szükség volt. Én azt javasoltam az egyesületben is, hogy a kiválasztás folyamatában kell nagyon komoly változtatásokat eszközölni és akár szakmai alapon választani ülnököket. Gondoljunk csak bele, egy közlekedési mérnök vagy egy építőmérnök egy ilyen jellegű büntetőügyben mennyire sokat tud hozzáadni a szaktudásával a bíróság munkájával szemben a szunyókáló, unatkozó ülnökökkel.

F.M.: Van helye ma az ülnöki tevékenységnek a mai magyar igazságszolgáltatásban és ha igen, akkor hogyan lehet erősíteni a szerepüket?

H.Zs.: Ha körülnézünk, azt látjuk, hogy Európa szinte minden országában vannak laikus bírák. Ha szinte minden európai országban szükség van rájuk, akkor nem hinném, hogy nekünk ne lenne, de semmiképpen sem olyan kiválasztási módszerrel, mint eddig.

F.M.: *Mennyire tudja megvalósítani a néprészvétel elvét a jelenlegi rendszer?*

H.Zs.: Számos kiváló pedagógus ülnököt ismerek, ők nagy kincsei a rendszernek. Ők azok, akik érdemben valóban hozzá tudnak tenni az ítélet igazságosságához. Ez vonatkozik a katonai és munkaügyi ülnökökre is. Azonban ez az új ülnökrendszer maradvány is olyan, mint sok minden ebben az országban. Mutatóba van valami: fel tudjuk mutatni, ha kérdezik, hogy nekünk vannak laikus bíránk. Benne van az Alaptörvényben is és természetesen mi ezt be is tartjuk és megvalósul az, hogy a törvényben meghatározott ügyekben és módon nem hivatásos bírák vesznek részt az ítékezésben. Papíron tehát mindenképp megvalósul.

F.M.: *Melyik volt a legemlékezeteseb esete?*

H.Zs.: Helyi bírósági szinten nemigen van kiemelkedően érdekes ügy; szakmai szempontból volt egy nagyon érdekes, de abba most nem mennék bele.

VI. Lapu Éva

A Fővárosi Törvényszék jelenleg is aktív pedagógus ülnöke. Telefonos interjúnkra november 9-én került sor.

Fényes Marcell: *Honnan hallott a bírósági ülnöki tevékenységről és miért jelentkezett erre a feladatra?*

L.É.: Apukám még a szocializmus alatt népi ülnök volt és én is kíváncsiságból ki akartam próbálni magamat ebben a szerepben is, úgyhogy pont miután ez felmerült bennem, nem sokkal volt ülnökválasztás, amin jelentkeztem és meg is választottak.

F.M.: *Milyennek látja az ülnöki tevékenység társadalmi ismertségét, elismertségét?*

L.É.: Az a tapasztalatom, hogy szinte már senki sem tudja, hogy létezik ilyen, hogy bírósági ülnök. A legtöbben meglepődnek, amikor erről mesélek és rácsodálkoznak, hogy ilyen még ma is létezik. Ennek megfelelően a társadalmi megbecsültsége is hasonló.

F.M.: *Mi volt az előzetes elképzelése a feladattal kapcsolatban és változott-e ez valamilyenre az első tárgyalások után? Milyen gyakran hívták be?*

L.É.: Nekem apukám révén volt egy elképzelésem, mégpedig hogy az ülnök a tudásával és tapasztalatával kiegészíti a bíró munkáját és a tapasztalatom szerint is ez valósult meg. Gyakorlatilag a bíróság munkáját mozdíthatom előre a pedagógiai szaktudásommal.

F.M.: *Milyen gyakran hívták be tárgyalásra és hogy nézett ki egy ilyen nap?*

L.É.: Nem nagyon tudok általánosságban beszélni, hogy hányszor hívtak be, mert én nem állandó tanácsba voltam beosztva, hanem egyedileg ügyekhez, így ez nagyon változó volt. Az is nagyon változó, hogy milyen hosszúak voltak ezek a napok; előfordult, hogy reggel 9-től 5-ig tartott, de az is, hogy jóval rövidebb volt. Természetesen az ügyektől, azok átláthatóságától függött az is, hogy mennyire volt fárasztó, szellemileg megterhelő egy ilyen nap. Pedagógus ülnökként nem csak fiatalok ügyeiben, hanem bármilyen büntetőügyben részt vehettünk, úgyhogy az ügy jellegétől is függött, hogy mennyire volt fárasztó. Például gazdasági ügyek számomra elég unalmasak voltak, mivel nem nagyon tudtam érdemben hozzászólni. Még amikor tanítottam úgy oldottam meg a bírósági napjaimat, hogy csak 3 napot tanítottam az iskolában (ugyanis csak nyugdíjba vonulásom után kezdtem meg az ülnöki tevékenységemet) és csak a nem iskolai napjaimra vállaltam tárgyalást.

F.M.: *A törvény szerint a nem hivatásos bírák jogai és kötelezettségei megegyeznek a hivatásos bíróéval, azaz a tárgyalás során kérdéseket tehet fel a résztvevőknek és az ítélet kiszabásakor is a szakbíróval azonos joga van. Mi a tapasztalata ennek a gyakorlati megvalósulásáról?*

L.É.: Alapvetően azt tudom mondani, hogy megvalósul. Én nem vagyok az a típus aki szeret mindenbe beleszólni meg kötekedni, úgyhogy én mindig elmondom a véleményemet, de elfogadom, ha a bíró szava a döntő a végén. A tárgyalás során mindig tehetünk fel kérdéseket, ezzel a lehetőséggel én mindig élek is és a tanácskozás során is együtt beszéljük meg a bíróval az ítéletet. E során többször előfordult már, hogy én kértem, hogy súlyosbítsunk és volt, hogy ez meg is valósult, de volt, hogy a bíró amellett érvelt, hogy ne. Fontos kiemelni, hogy mindig jogi érvekkel és indokokkal alátámasztja a bíró azt, amit nekünk mond és a lényeg, hogy kompromisszumra jussunk a végén.

F.M.: *Előfordult-e olyan, hogy eltért a véleménye a tanács másik tagjaitól és ha igen, akkor mit lehet ilyenkor tenni?*

L.É.: Természetesen olyan is előfordult, hogy akár a másik ülnökkel sem egyezett a véleményünk, de sosem írtam különvéleményt, mindig nagyon jól megbeszéltük az ügyet a tanács-csal.

F.M.: *Hogyan viszonyultak az eljárás résztvevői Önökhöz?*

L.É.: Amennyire ezt én látom, semmi különös nem volt bennük. Nem lepődtek meg rajta soha, hogy a taláros bíró melletti civilek is kérdéseket tesznek fel.

F.M.: *Hogyan értékeli a 2018-ban hatályba lépett Be. által hozott változásokat? Szükség volt-e az ülnökrendszer reformjára?*

L.É.: Engem kevésbé érintett, talán csak annyiban, hogy most már a másik ülnöknek is pedagógusnak, pszichológusnak vagy fiatalokúakkal foglalkozó szociális munkásnak kell lennie, így gyakran a másik ülnöknek is van szakmai szempontú hozzászólása az ügyhöz. Ilyen szempontból érdekes látni a kollegákat, hogy milyen szempontokat figyelnek; nagyon jól érezhető, hogy ki milyen iskolából jön, mihez van szokva. Nem értek egyet azonban azzal, hogy kivették az ülnököket a büntetőeljárásból, megszűnt ugyanis ezzel a kontroll a büntetőügyek nagy részében. Eddig az ülnökökkel közösen döntött a bíró, míg most gyakorlatilag egyedül van és semmiféle kontroll nincs a tevékenysége felett. Az az igazság, hogy amíg volt ülnöki szoba a bíróságon – amit melleleg nagyon szeretünk – azt tapasztaltam az ott hallottak, látottak alapján, hogy sok nyugdíjas csak két ok miatt járt be: az egyik, hogy minél több tárgyalásra bejusson és ezzel maximalizálja a nyugdíjkiegészítését vagy pedig időnként csak azért, mert nem volt jobb dolguk. Az ülnökök túlnyomó része nő volt, kb. 80-20% volt a nő-férfi arány. Én azt tapasztaltam, hogy a férfiak még annyira se figyelnek egy-egy tárgyaláson, mint a nők. Előfordult, hogy elaludtak, rejtvényt fejtettek, olvastak. Természetesen nem csak férfi ülnökök, a női ülnökök körében is ugyanúgy megfigyelhető jelenség volt ez, úgyhogy gondolom felmérték a tapasztalatokat a bírók visszajelzései alapján és rájöttek, hogy ezért felesleges ülnököket fizetni és fenntartani ezt a rendszert.

F.M.: *Van helye ma az ülnöki tevékenységnek a mai magyar igazságszolgáltatásban és ha igen, akkor hogyan lehet erősíteni a szerepüket?*

L.É.: Pedagógus ülnökként elmondhatom, hogy pedagógus ülnökök körében egyáltalán nem jellemző az, amit az előbb az általános ülnökök körében leírtam. Mivel mi szakülnökként vagyunk jelen a tárgyalásokon, így a szakmai tudásunkat nagyban hasznosítjuk és sokszor igénylik is a bírók, hiszen fiatalokúak esetében nagyon sokat hozzá tud tenni a döntés meghozatalához a pedagógiai tudás. Gondolom a katonai ülnökök és a munkaügyi ülnökök esetében is hasonló lehet a helyzet. Én azt gondolom, hogy természetesen van helye az ülnököknek a magyar igazságszolgáltatásban. A kiválasztás során kéne kiszűrni a nem odavaló jelentkezőket, azonban ez csak elméleti lehetőség, amelynek gyakorlati kivitelezhetősége sajnos nagyon nehezen volna megvalósítható. A szakmai szempontok alapján való kiválasztást mindenképpen jó ötletnek tartanám.

F.M.: *Mennyire tudja megvalósítani a néprészvétel elvét a jelenlegi rendszer?*

L.É.: Mint mondtam, szerintem hiányzik a kontroll a büntetőügyekben, de a munkaügyi pereknél, katonai és fiatalkorúak büntetőeljárásánál szerintem megvalósul, persze én főleg a fiatalkorúak tekintetében tudok beszélni.

F.M.: *Melyik volt a legemlékezeteseb esete?*

L.É.: Főleg negatív ügyekkel találkoztam a tevékenységem során, ezek közül is kiemelkednek olyan esetek, amikor lányok az apjukat akarták megkésélni, vagy amikor a Szőlő utcai otthonban az éjszakai nevelőtanárokat akarták leszúrni gyerekek. Ezek mindig benne maradnak az emlékezetemben olyannyira, hogy amikor az előbb említett otthon előtt megyek el, a mai napig is ez az ügy járja át az agyamat.

Konklúzió

Alapvetően megállapítható, hogy nem voltak nagyon jelentős eltérések az interjúalanyok nézőpontjai és véleményi között a kutatási témát illetően. Kisebb eltérések előfordultak a gyakorlati tapasztalataikat illetően, amely az általuk ellátott feladat többszörösen összetett jellegéből adódik. Kiemelendő, hogy az ülnökrendszer megreformálása tekintetében kivétel nélkül mind ugyanazt javasolták, amelyet BADÓ Attila is megfogalmazott: az ülnökrendszer átfogó reformra, nem pedig megszüntetésre szorult volna.²⁹

Megállapítható, hogy az interjúalanyok mindnyájan személyes érdeklődésből, nem pedig anyagi okokból vállalták a bírósági ülnöki munkát. Ez jelentősen determinálja hozzáállásukat, azonban fel kell hívjam a figyelmet arra, hogy ezt nem tekinthetjük általánosnak, hiszen jelen kutatás egy nem reprezentatív felmérésen alapul. Mivel a kutatás a koronavírus világjárvány közepette készült, így igen csekély lehetőségeim voltak ülnökök felkutatására; ennél fogva pedig kizárólag az Ülnöki Egyesület korábbi tagjai lettek interjúalanyok. Bár őket aktív hozzáállás jellemezte, de szinte mindenki beszámolt az ún. „megélhetési ülnök” jelenségről, miszerint számos – főleg nyugdíjas – ülnök a napidíj miatt vállalkozott a feladatra. Szerencsére a megkérdezettekől sikerült képet kapnom a teljes korábbi ülnökrendszerről és legtöbbjük szerint több megélhetési ülnök volt a rendszerben, mint „hasznos” ülnök és ez a jelenség vezetett a rendszer vesztéhez.

Az ülnöki tevékenység társadalmi ismertségéről, elismertségéről lesújtó képet kaptam az interjú során, ahogyan arra számítottam. Azon emberek nagy része, akik egyáltalán tudják, hogy mi az ülnökök szerepe az igazságszolgáltatásban, azt gondolja, hogy ez a jogintézmény a szocializmussal együtt megszűnt hazánkban, míg a társadalom másik része valószínűleg nem is tud a létezésükről és szerepükről.

A bírák ülnökökhöz való hozzáállása, valamint a hivatásos és nem hivatásos bírák egyenjogúságának tekintetében hipotézisem csak részben bizonyult igaznak. Amellett, hogy valóban beszámoltak negatív tapasztalatokról, inkább az mondható el, hogy a hivatásos bírák jelentős része tisztelettel tekint az ülnökökre és figyelembe veszi a véleményüket, engedi, hogy kérdéseket tegyenek fel a tárgyalások során, alkalmanként pedig nagyon hasznos csapatmunka alakul ki a tanácson belül. Az interjúalanyok elmondása szerint a hivatásos bíró valamilyen szinten tényleg uralja a tanácsot, amely a szerepéből is következik, hiszen ő a tanács elnöke, így ez normális jelenségnek számít; akkor válik rendellenessé, ha ezt a hierarchikus pozícióját úgy használja, hogy az ülnököket semmibe veszi, ahogyan erre láthattunk példákat az interjúk során. Mindazonáltal szerencsére nem ez volt a jellemző hozzáállás, így ilyen szempontból is inkább pozitívnak tekinthető a gyakorlat. Kiemelném, hogy egy ülnök sem számolt be arról, hogy szignifikánsan mást gondolt volna egy adott ügyben, mint a tanács többi tagja, ennek megfelelően olyanról sem számoltak be, hogy a tanácson belül az ülnökök „leszavazták” volna a hivatásos bíró álláspontját; különvélemény írására is csak kevés példa akadt az interjúalanyok ismeretségi körében. Ez alapján véleményem szerint az ülnökök szerepe leginkább az ítéletek racionalizálásában, finomhangolásában keresendő, azaz józan életfelfogásuk és igazságérzetük az, amivel hozzá tudnak járulni a hivatásos bíró vezette tanács munkájához. Az eljárás többi résztvevőjével kapcsolatban úgy vélekedtek, hogy a bíróval egyenrangú félnek tekintik őket, nem érezték megkülönböztetést a részükről.

Az ülnökök behívása az interjúk tanúsága szerint az valóban praktikus megfontolásokon alapszik. Általában tényleg olyan ülnökökkel szeretnek dolgozni a bírák, akik számukra megfelelő hozzáállást tanúsítanak a tevékenységük során. Abban már azonban nem volt ilyen egyetemes tapasztalat, hogy a bíróval egyet nem értő ülnököt éri-e valamilyen hátrány, így ez ve-

²⁹ BADÓ Attila: A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata. MTA Doktori Értekezés. Szeged, 2017. 180. oldal

gyes képet mutat. Szintén nem egységes az sem, hogy állandó tanácsokban dolgoznak-e az ülnökök vagy sem. A legmeglepőbb és számomra logikátlan megoldásnak a szegedi munkaügyi ügyeknél alkalmazott stratégia tűnt, ez ugyanis teljességgel eltér a többi tapasztalattól.

Ahogy azt korábban említettem, egyhangúlag rosszalják az ülnökök a 2018-as Be. változtatásait és az ülnökrendszer ilyen jellegű eliminálása helyett megreformálták volna a választás módját, az ugyanis nem volt megfelelő, ahogyan arra a figyelmet Badó Attila is felhívta.³⁰ Jelenleg ugyanis nagyon korlátozottan tudja csak megvalósítani a néprészvétel elvét a megmaradt ülnökrendszer. E tekintetben kölcsönösen megjelenik mindenkinél, hogy jelentősége lehetett volna annak, ha szakmai alapon választják ki a jelölteket (erre különösen jó példa, hogy a pedagógus, munkaügyi és katonai ülnökök szerepét érdeminek ítélték), illetve egyéb alkalmassági szempontok szerint, de mindenképpen a megélhetési ülnökök kiszűrését tekintették fontosnak. Abban is egyetértettek, hogy van helye a mai magyar igazságszolgáltatásban a laikus részvételnek, azonban ennek feltétele az előbb említett kiválasztás megújítása.

Összességében az volt leszűrhető az interjúalanyok elmondásaiból, hogy a nem hivatásos bírói tevékenységnek van érdemi szerepe a XXI. századi magyar igazságszolgáltatásban, hiszen megfelelő személyek megválasztásával ténylegesen emeli az ítélezés színvonalát a laikus jelenléte a bírói tanácsokban, azonban ahogyan azt láthattuk, a politikai és szakmai akarat nem volt meg arra, hogy ilyen irányba fejlesszék az ülnökrendszert, hanem egy alapvető elutasítást érezkelhetünk a jogalkotó hozzáállásán, aki sajnos a könnyebb utat választotta: a reform helyett a kvázi megszüntetést.

Mivel azt nem tudom kijelenteni az interjúk alapján, hogy a 2018 előtti ülnökrendszer egyáltalán ne váltotta volna be a hozzá fűzött reményeket, így az az álláspontom, hogy hiba volt, hogy az új Be. megszüntette az ülnökök közreműködését a legtöbb büntetőügyben, amivel egyfajta demokratikus deficit is keletkezett az igazságszolgáltatásban. Egyetértek ERDEI Árpád azon véleményével, miszerint az ülnökrendszerrel kapcsolatban felmerült problémákra annak megsemmisítése nem jelenthet megoldást.³¹ Ugyanezt hangoztatta korábban KULCSÁR Kálmán is, majd később BADÓ Attila, újabban pedig HACK Péter és HORVÁTH Georgina fogalmazták meg az új Be. indoklásával kapcsolatban, hogy a „jogalkotó adós marad annak magyarázatával, hogy a büntető igazságszolgáltatás társadalmi ellenőrzésére a jövőben miért nincs szükség Magyarországon.”³² Habár az Alaptörvénynek megfelelően továbbra is részt vesznek az ítélezésben nem hivatásos bírák törvényben meghatározott ügyekben és módon, de ez olyan margiális szintre szorult vissza, hogy szinte kiüresedett ez az alkotmányos alapelv.

³⁰ BADÓ: A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata. 178. oldal

³¹ ERDEI Árpád: Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában. Budapest, 2011. 159. o.

³² HACK Péter – HORVÁTH Georgina: A büntetőeljárásról szóló új törvényről. Jogtudományi Közlöny, 73. (2018) 6., 303. o

Köszönetnyilvánítás

Szeretnék ezúton köszönetet mondani mindazoknak, akik nélkül e tanulmány nem készülhetett volna el.

Elsősorban Dr. Kormány Attila tanár úrnak, az ELTE ÁJK Jog- és Társadalomelméleti Tanszék oktatójának, aki lehetővé tette, hogy ezt a témát válasszam és számos jó tanáccsal ellátott.

Nagy hálával tartozom az összes interjúalanynak, közülük is ki kell emelnem Dr. Vágány Melindát és Endrefi Szilviát, akik készségesen segítettek kellő számú ülnök felkutatásában, valamint számos szakmai kérdés megválaszolásában álltak rendelkezésemre.

Érdekességként jegyzem meg, hogy ezt az első interjút intenzív nyomozás előzte meg, ugyanis mint kiderült nem is olyan egyszerű bírósági ülnököket találni, kiváltképp, hogy a Magyar Ülnöki Egyesült de facto megszűnt. Dr. Vágány Melindára, aki korábban a Magyar Ülnöki Egyesület elnöke volt, úgy találtam rá, hogy egy Facebook esemény szerint korábban a Sambhala Tibet Központban tartott egy előadást, én pedig kapva kaptam a lehetőségen amikor megláttam, hogy nekik legalább van egy működő telefonszámuk. Ezúton is szeretném kifejezni köszönetemet Hendrey Tibornak, a Sambhala Tibet Központ munkatársának, aki nem épp szokványos kérésemet készségesen teljesítette és megadta dr. Vágány Melinda telefonszámát, akivel így kerültem kapcsolatba.

Felhasznált irodalom és források

- BADÓ Attila – FELEKY Gábor – LŐRINCZI János: Laikus és professzionális bírák viszonya a kevert bíróságban. *Állam- és Jogtudomány* 2017/1. szám.
- BADÓ Attila: A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata. MTA Doktori Értekezés. Szeged, 2017.
- BODNÁR Eszter – POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán (szerk.): Alkotmányos tanok I. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2018.
- ERDEI Árpád: Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában. Budapest, 2011.
- FARKAS Ákos–RÓTH Erika (2019): *A büntetőeljárás* [Digitális kiadás.] Budapest: Wolters Kluwer Hungary Kft.
- Letöltve: https://mersz.hu/hivatkozas/YOV1780_38_p11#YOV1780_38_p11 (2021.10.11.)
- HACK Péter – HORVÁTH Georgina: A büntetőeljárásról szóló új törvényről. *Jogtudományi Közlöny*, 73. (2018)
- KÁLMÁN Viktória: Néprészvétel az igazságszolgáltatásban. In: *Comparative Law Working Papers*, Volume 2, No. 1. 2018
- KULCSÁR Kálmán: A népi ülnök a bíróságon (jogsociológiai tanulmány). Akadémiai Kiadó. Budapest, 1971.
- DR. MISKOLCZINÉ DR. JUHÁSZ Boglárka: A laikus elemek részvétele a büntetőeljárásban. In *Büntetőjogi Szemle*. 2014/2. szám.
- DR. PAPP Attila: „Népi” ülnökök és a magyar igazságszolgáltatás – elválaszthatatlanul összefonódva? Szerzői magánkiadás. Nagykanizsa, 2016.
- Stanislaw POMORSKI: Lay Judges in the Polish Criminal Courts: A Legal and Empirical Description. In *Case Western Reserve Journal of International Law* 1975/2. szám
2011. évi CLXII. törvény
1998. évi XIX. törvény
1952. évi III. törvény
2017. évi XC. törvény
- <https://arsboni.hu/nem-vagyok-hive-hogy-kivettek-az-ulnokokat-interju-az-uj-rol/>
- https://hvg.hu/vilag/20120605_brevik_biraja_passziansz
- <https://www.youtube.com/watch?v=IB84AhlaVKQ>